

chi bore 'fory tybed? Yma gyda ni a'n gweinidog, Y Parchedig Gareth Rowlands gobeithio. "Rendezvous" am 10:30 y bore."

A dyna'r gyfrinach allan bellach, o enau gŵr y geiriau mwys ei hunan! Ond mae gennym sawl cyfrinach i'w rhannu ag Undeb yr Annibynwyr – megis cyfeiriadau at ganabis a thybaco'r Presbyteriaid yn yr gwynt â chyfnod gofalaeth ein cyn-weinidog, "T. J", gŵr a fu mor daer yn ymgyrchu yn erbyn o leiaf un o'r ddau! [Cyn i chi ofyn, mae lle i gredu nad oedd tybaco ar y rhestr ddu – yn enwedig os mai ym mhîb ei ben diacon yr oedd e. Mwy am hynny i gyd yn y man!]

Fe allwn ni gyfaddef bellach i'r golofn gyhoeddiadau fod mewn rhyw fath o "code" ar Suliau pan fu ambell gennad yn talu ymweliad â ni – yr adegau hynny pan ddaeth rhai i weld a oedden nhw awydd olynu "T.J." ym Methlehem. Gan ei fod ef wedi rhoi digon o rybudd i ni am ei awydd i gael ei ryddhau, fe fu Bethlehem yn loetran am gyfnod, yna fe gafodd yntau "ail-wynt yn ei hwyliau" ac fe ohirwyd ei ymddeoliad. Ond mae hanes galwad "T.J." yn y lle cyntaf yn rhan o chwedloniaeth y rhai oedd ym Methlehem yng nghanol yr wythdegau. Ar ôl ymadawiad y diweddar Barchedig Rhys Tudur am sir Feirionnydd, un bore Sul a'r gennad o Fethodist, T. J. Davies, wedi gorffen ei oedfa, fe'i holwyd gan rywun, "Pam na ddowch *chi* atom ni, T. J.?" Yr ateb a gafwyd oedd. "Sneb wedi gofyn i mi!" Fe'i gwahoddwyd yn y fan a'r lle a bu'n fugail ar Fethlehem am bymtheg mlynedd. Os nad ydych chi'n gyfarwydd â'i oedran, gwell egluro ei fod wedi dod i Fethlehem tua'r adeg pan fo meidrolion eraill yn ystyried ymddeol ac yn meddwl am ddim ond eu pensiwn! Roedd y cyfnod hwn yn "Ha Bach Mihangel" yn ei yrfa ac ar achlysur ei ymddeoliad go iawn, oedfa ohirwyd oherwydd iddo fod yn anhwylyus am gyfnod, canodd un o'r aelodau gywydd ar thema'r "Ha' Bach" hwnnw a phwythwyd y gwaith mewn siampl cain gan Marian Evans:

Ha Bach Mihangel
(ar ymddeoliad T.J.)

Mae'naws Mai i'w anwes mwyn,
Hawlia ynom ail-wanwyn,
Mynnu sbonc mewn eisiau byw;
Mwynhad ddaw o'n mewn ydyw,
Ha' bach sy'n codi beichiau,
Hin braf tra'r dydd yn byrhau.

Eich ha bach, fu'n llonni'ch byd,
Fu'n haf i ninnau hefyd;
Yn eisiau'n heneidiau ni,
Mae ei wres am oroesi
'N ernes i'r gwanwyn nesa,
A bore'r Haul a barha.

Rhys Dafis 15.10.98

Mae'r "Ha Bach" hwnnw wedi cywain sawl ysgub. Dyma i chi dystiolaeth Rhys Powys, sydd ymhlith yr ieuengaf o'n diaconiaid (ac y mae dros ugain, cofiwch):

"Cnoc ar y drws gafodd Siân a finne - pâr ifanc, newydd briodi yn setlo mewn i'n ty cyntaf yng Nghaerdydd. Roedd wyneb y gŵr wrth y drws yn gyfarwydd. "*Beth ydych chi'n wneud fore Sul?*" oedd ei gwestiwn cyntaf. Ymbalfalu am ateb ... "*Dewch draw i Fethlehem, Gwaelod-y-Garth. Os nad ydych chi'n hoffi beth welwch chi yna fydd dim disgwyl i chi ddod to, ond os ych chi'n lico 'na, yna mae 'na groeso mawr i chi.*" Y flwyddyn oedd 1989 a'r gŵr â'r gwahoddiad oedd T. J. Davies.

"Un o uchafbwyntiau y degawd a mwy sydd wedi pasio ers hynny oedd yr Wyl Ddrama, ddechre'r nawdegau, pan berfformiwyd tair o ddramau byrion R.G. Berry (cyn weinidog arall ym Methlehem, a fu yma am hanner canrif) yn festri'r capel. Falle fod "Gŵyl Ddrama" yn enw braidd yn uchel-ael ar y digwyddiad, ond fe lwyddwyd i roi bywyd newydd i dair drama hen-ffasiwn, a mwynhau cyfle prin i werthfawrogi dawn berfformio rhai o'r aelodau. Cast yn eu harddegau oedd gen i ac fe symudais y ddrama o'i lleoliad gwreiddiol yng Ngorllewin Cymru i wersyll ffoaduriaid yn Nwyrain Ewrop - er mwyn ceisio rhoi golau ehangach, a mwy cyfoes, iddi. Er mwyn helpu'r actorion ifanc i allu cydymdeimlo â sefyllfa eu cymeriadau fe'u harweiniwyd, mewn mygydau, lawr Cathedral Road i garej ddrafftio Rhys a Ffion Harries cyn eu gadael i eistedd ar y llawr concrit yn y tywyllwch. Yno fe gawson nhw uwd oer i'w fwyta, a llaeth gafr i'w yfed, cyn rhedeg trwy'r ddrama yn y fan a'r lle. Tybed a drosglwyddwyd peth o'naws yr ymarfer cofiadwy hwnnw i'r perfformiad yn y festri? Wn i ddim, ond fe gawson ni lot fawr o hwyl - ac mae gen i ryw deimlad i fi weld gwên fach yn lledu ar wefusau y darlun o R.G. Berry sydd yn hongian ar wal y festri wrth iddo wylio llond lle o aelodau a chyfeillion ei gapel yn mwynhau y perfformiadau newydd, egniol hynny o'i waith."